

АРХЕОЛОГІЯ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ – ЗАСНОВАНИЙ У 1947 р.
ВИДАЄТЬСЯ ЩОКВАРТАЛЬНО

КИЇВ • 2•2026

Головний редактор

ЧАБАЙ В. П., член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

Редакційна колегія

БОЛТРИК Ю. В. – кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БУЙСЬКИХ А. В. – доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ГАРДІ С. Е. – PhD, Альянс для боротьби зі злочинністю в інтернеті, Велика Британія

ДЖІНДЖАН Ф. – професор, доктор хаб., Університет Сорбонни, Париж-1, Франція

ЗАЛІЗНЯК Л. Л. – професор, доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

КАЙЗЕР Е. – професор, доктор хаб., Вільний університет Берліна, Німеччина

МОТУЗАЙТЕ МАТУЗЕВІЧУТЕ (КІН) Г. – професор, PhD, Вільнюський університет, Литва

ОТРОЩЕНКО В. В. – професор, доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ПЛАВІНСЬКИЙ М. О. – кандидат історичних наук, Варшавський університет, Польща

ПОТЄХІНА І. Д. – кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України, Україна

РАБІНОВІЦ А. – PhD, Техаський університет в Остіні, Сполучені штати Америки

ФОРНАСЬЄ Й. – професор, доктор, Галле-Віттенберзький університет імені Мартіна Лютера, Німеччина

ШЕВЧЕНКО Т. М. – кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України (відповідальний секретар)

ШНЕЕВАЙС Є. – доктор хаб., Центр археології Ляйбніца, Німеччина

ARHEOLOGIA

SCIENTIFIC JOURNAL – FOUNDED IN 1947

FREQUENCY: QUARTERLY

KYIV • 2•2026

Editor-in-Chief

CHABAI V. P., Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine

Editorial Board

BOLTRYK Yu. V. – PhD in History, Institute of Archaeology NAS of Ukraine

BUISKYKH A. V. – DSc., Institute of Archaeology NAS of Ukraine

DJINDJIAN F. – Professor, Dr. Hab., University of Paris 1 Pantheon Sorbonne, France

FORNASIER J. – Professor, Ph.D., Martin Luther University Halle-Wittenberg, Germany

MOTUZAITĖ MATUZEVIČIŪTĖ (KEEN) G. – Professor, Ph.D., Vilniaus universitetas, Lithuania

HARDY S. A. – PhD., Alliance to Counter Crime Online, United Kingdom

KAISER E. – Professor, Dr. Hab., Institute of Prehistoric Archaeology Freie Universität Berlin, Germany

OTROSHCHENKO V. V. – Professor, DSc., Institute of Archaeology NAS of Ukraine

PLAVINSKI M. O. – PhD in History, University of Warsaw, Poland

POTEKHINA I. D. – PhD in History, Institute of Archaeology of the NAS of Ukraine

RABINOWITZ A. – PhD in Classical Archaeology, The University of Texas at Austin, USA

SHEVCHENKO T. M. – PhD in History, Institute of Archaeology NAS of Ukraine (Executive Secretary)

SCHNEEWEISS J. – Dr. Hab., Leibniz-Zentrum für Archäologie, Germany

ZALIZNIAK L. L. – Professor, DSc., Institute of Archaeology NAS of Ukraine

ЗМІСТ

CONTENTS

Статті

ДЕ ЛАРА ЛОПЕЗ, У. Взаємодія культур у печері Атланterra (Кадіс, Іспанія): діахронні зв'язки між графічними традиціями палеолітичної та постпалеолітичної доби
БРОВЕНДЕР Ю. М. До проблеми харчових ресурсів мешканців Картамышу
БАУКОВА А. Ю. Артеміда Анаїта. Перський слід в культурі та ідентичності римського міста
ЛАПТЄВ О. О. «Фібули-кресала», «щипчики» чи «качечки»? Спроба атрибуції однієї категорії салтівських артефактів

Articles

- 5 DE LARA LÓPEZ H. Culture Clash in Atlanterra Cave (Cadiz, Spain): Diachronic Interactions between Palaeolithic and Post-Palaeolithic Graphic Traditions
21 BROVENDER Yu. M. On the Problem of Food Resources of the Kartamysh Inhabitants
29 BAUKOVA A. Yu. Artemis Anahita. Persian Trace in the Culture and Identity of the Roman City
42 LAPTIEV O. O. «Fire-Steel Brooches», «Tongs» or «Ducks»? An Attempt at Attributing a Category of Saltiv Artefacts

Публікації археологічних матеріалів

ТЕМУР А., КАНЧА С. Група теракотових фігурок архаїчного періоду в музеї Самсуна
СИМОНЕНКО О. В. Червонолакова столова амфора із сарматського поховання на Черкащині
КРИЖАНОВСЬКИЙ В. О. Обробка кольорових металів на Київському Подолі (X — перша половина XIII ст.)
СОРОКІН С. О., СИТИЙ Ю. М. Нові матеріали другої половини XIII–XV ст. з Чернігівського Подесення

Publications of Archaeological Materials

- 62 TEMÜR A., KANCA S. A Group of Archaic Period Terracotta Figurines in the Samsun Museum
81 SYMONENKO O. V. A Red-Slip Amphora from a Sarmatian Grave in the Cherkasy Region
88 KRYZHANOVSKYI V. O. Non-Ferrous Metalworking in Kyivan Podil (10th — First Half of the 13th Century)
112 SOROKIN S. O., SYTYI Yu. M. Materials of the Second Half of the 13th–15th Centuries from Desna River Chernihiv Region

---

Історія науки

СТАНИЦІНА Г. О. Листи Богдана Ханенка в науковому архіві Інституту археології НАН України

ЛИСИЙ І. О. Історіографія архітектурно-археологічних досліджень галицького замкового комплексу в період незалежності України

History of Science

128 STANYTSINA H. O. Letters of Bohdan Khanenko from the Scientific Archive of the Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine

144 LYSYI I. O. Historiography of Architectural and Archaeological Research of the Halych Castle Complex during the Period of Ukraine's Independence

Г. О. СТАНИЦІНА

ЛИСТИ БОГДАНА ХАНЕНКА В НАУКОВОМУ АРХІВІ ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

У статті здійснено короткий огляд листів Богдана Івановича Ханенка, що їх він у різний час надіслав таким відомим ученим, як Ф. К. Вовк, В. В. Хвойка та Д. М. Щербаківський і які зберігаються в Науковому архіві Інституту археології НАН України в особових фондах названих вчених.

Ключові слова: листи, листівки, телеграми, особові фонди, Б. І. Ханенко, Ф. К. Вовк, В. В. Хвойка, Д. М. Щербаківський, фотокартки предметів.

У Науковому архіві Інституту археології НАН України серед різних архівних фондів зберігаються 74 особові фонди вчених-археологів. У трьох особових фондах виявлено листи, листівки й телеграми від Богдана Івановича Ханенка.

З великої кількості листів, які Б. І. Ханенко свого часу написав різним людям, очевидно, збереглися не всі, а ті, що збереглися, містяться нині у фондах різних архівів. Листи, які зберігаються в Науковому архіві Інституту археології НАН України, раніше не публікувались і в публікаціях не згадувались. Частина листів Богдана Івановича з інших архівів уже опублікована (До 175-річчя ... б. р.; Шовкопляс 1999; Ханенко 2008; Попельницька 2023).

Мета публікації — поінформувати науковців про те, що частина листів Б. І. Ханенка, промисловця, члена Державної ради, мецената, колекціонера, одного із засновни-

ків Київського художньо-промислового і наукового музею в Києві (нині Національний художній музей та Національний музей історії України), зберігається в Науковому архіві Інституту археології НАН України. З метою введення цього листування до наукового обігу, здійснено короткий огляд листів у хронологічному порядку для кожної збірки. Загальна кількість кореспонденції Богдана Івановича становить 76 одиниць зберігання, що зберігаються у трьох особових фондах Наукового архіву Інституту археології НАН України: Федора Кіндратовича Вовка (антрополога, археолога, етнографа, музеєзнавця), Вікентія В'ячеславовича Хвойки (першовідкривача і засновника української археології, автора відкриття кількох археологічних культур і пам'яток) та Данила Михайловича Щербаківського (археолога, педагога, музеєзнавця, мистецтвознавця, художника, етнографа, етнологів).

Листування із Ф. К. Вовком в особовому фонді Ф. К. Вовка зберігається 18 листів та дві телеграми від Б. І. Ханенка. За часом написання — це найбільш рання кореспонденція, хронологічні межі якої: 14 квітня 1899 р. — 23 вересня 1902 р. Майже вся кореспонденція відіслана з Києва, крім однієї телеграми з Парижа, одного листа з Мотовилівки, залізничної станції недалеко від Києва (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. 4288–4307). Усі листи Богдана Івановича Ханенка написані російською мовою, переклала на українську мову автор статті.

Першою у фонді Ф. К. Вовка є телеграма французькою мовою від Б. І. Ханенка, датована 14 квітня 1899 р., відправлена з Парижа, де тоді перебував Богдан Іванович, який хотів познайомитись із Федором Кіндратовичем, знаючи, що той також у Парижі. Ця телеграма

© СТАНИЦІНА Галина Олександрівна, 2026 — провідний архівіст Наукового архіву, Інститут археології НАН України, ORCID: 0000-0002-1700-7220, galina.stanitsin@gmail.com

© Інститут археології НАН України, 2026

Ця стаття відкритого доступу за ліцензією [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk)
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

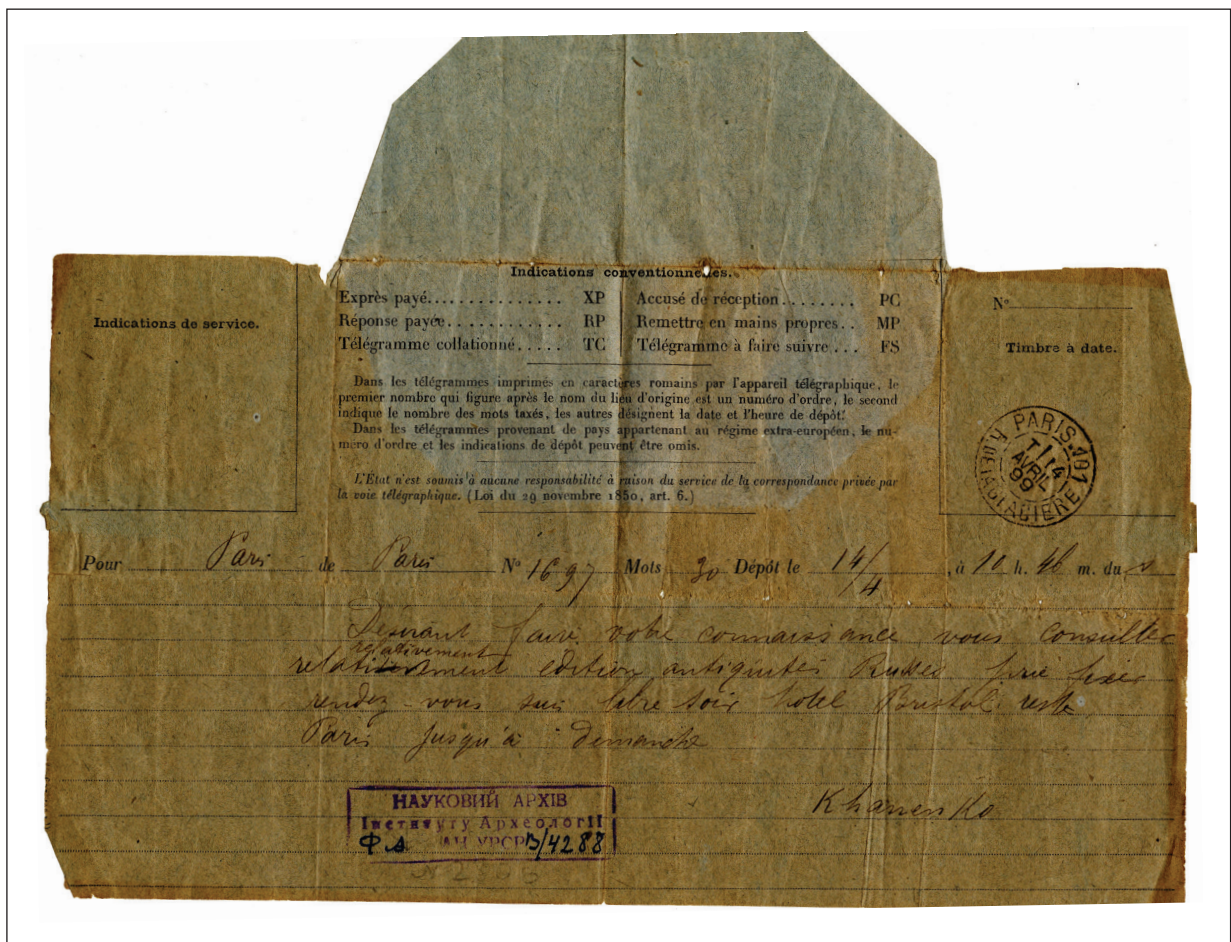

Рис. 1. Телеграма від Б. І. Ханенка до Ф. К. Вовка від 14 квітня 1899 р. французькою мовою
 Fig. 1. Telegram (in French) from B. I. Khanenko to F. K. Vovk dated 14 April, 1899

дає можливість встановити час знайомства Богдана Івановича з Федором Кіндратовичем Вовком (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4288). Текст телеграми такий: «*Бажая познайомитися з Вами і проконсультуватися щодо античного видання російською Щодо зустрічі у вільний вечір — готель Брістоль Залишаюся в готелі в Парижі до неділі!*»¹ (рис. 1).

В оригіналі телеграми будь-які розділові знаки відсутні, для кращого розуміння тексту великі букви та знак «—» внесла Г. О. Станиціна.

Наступний лист, від 9/21 жовтня (старий стиль/новий стиль, так тоді писали в країні Європи, враховуючи відставання свого календаря) 1899 р. з Києва. У ньому Б. І. Ханенко чи то з мотивів конспірації, чи просто забувши, як представився йому Ф. К. Вовк при знайомстві, називає Федора Кіндратовича Федором Олександровичем. У листі Б. І. Ханенко дякує за увагу до видання його збірки хрестів та

образків, а також повідомляє, що приступив до видання ще одного розділу своєї збірки, а саме «Старожитності Придніпров'я». Це видання він планує видати в п'ятьох випусках: 1) кам'яного та бронзового віків; 2) епохи, що передувала великому переселенню народів; 3) епохи великого переселення народів; 4) епохи слов'ян (IX–XIII ст.); 5) наступної епохи аж до XIX ст. (переважно козацький період). Оскільки перші два випуски вже видані, то Богдан Іванович надсилав по два примірники Ф. К. Вовкові — один йому, а другий Антропологічному товариству. Крім того, Б. І. Ханенко пише, що переслав з експедитором вісім примірників для передачі в книгарню (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4289).

У листі від 13 грудня 1899 р. (якого стилю не вказано) Федір Кіндратович усе ще названий Федором Олександровичем (рис. 2). Богдан Іванович перепрошує за помилку в адресі, через яку експедитор не зміг доставити перші випуски збірки «Старожитності Придніпров'я», та просить поблажливості до надісланих каталогів,

¹ Тут і далі переклад з французької мови О. Кромбет.

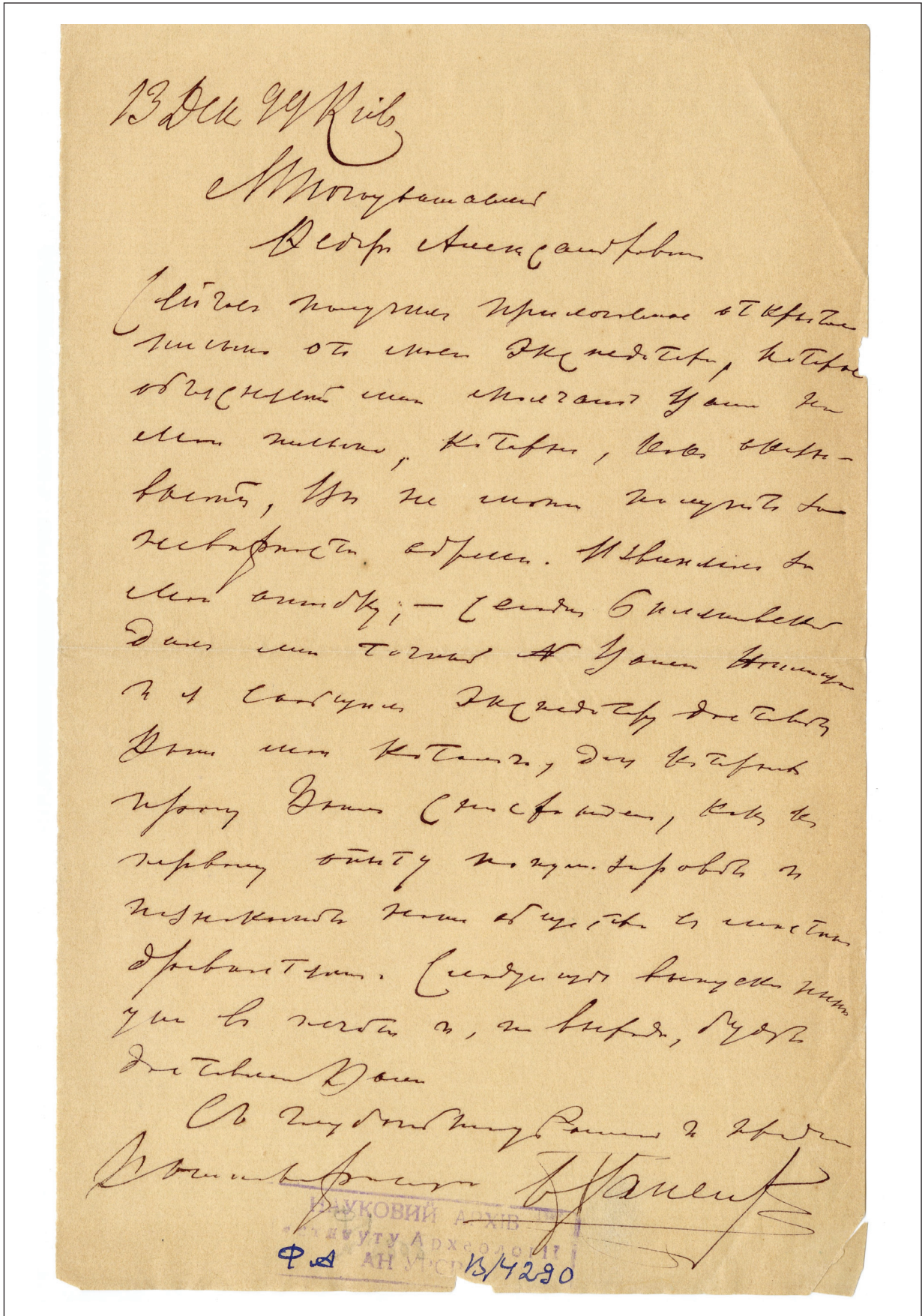

Рис. 2. Лист Б. І. Ханенка до Ф. К. Вовка від 13 грудня 1899 р.

Fig. 2. Letter from B. I. Khanenko to F. K. Vovk dated 13 December, 1899

як до перших спроб ознайомити суспільство з місцевими старожитностями, а також сповіщає, що наступний випуск уже здано до друку (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4290).

Лист від 10/22 грудня, рік не вказано. У цьому листі Богдан Іванович уже звертається до Ф. К. Вовка як до Федора Кіндратовича. Б. І. Ханенко повідомляє про одержання чотирьох фотокарток предметів часів переселення народів зі збірки Булане та висловлює щире вдячність за ці фотокартки, які становлять значний інтерес для нього. Далі він сповіщає Федора Кіндратовича, що надсилає йому 17 фотокарток предметів, які мають увійти до IV випуску видання його збірки предметів старовини, а текст із передмовою до видання обіцяє вислати окремим листом та просить внести туди правки й доповнення. У листі також повідомляється про знайдений у Києві скарб, без уточнення хто, де і коли конкретно його знайшов. Фотокартки головних речей виявленого скарбу Богдан Іванович також надсилає Ф. К. Вовкові (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4291). Згаданих фотокарток серед листів не виявлено.

Лист від 23 лютого/3 березня 1900 р., у якому йде мова про надсилання трьох примірників перших випусків «Старожитностей Придніпров'я» та про те, що третій випуск (скіфських матеріалів) ще не вийшов друком, але є надія відправи його до свят (очевидно до Великодня). Також у листі йдеться про купівлю колекції Трипільських старожитностей та знахідок кам'яного віку з Києва, а також про те, що при нагоді Богдан Іванович привезе в Париж найцікавіші для Ф. К. Вовка предмети (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4292).

Лист від 29 вересня (стиль не вказано) 1900 р. Богдан Іванович із жалем констатує, що виставка в Парижі добігає кінця, а він не впевнений, чи зможе на кілька днів приїхати. У листі міститься прохання до Ф. К. Вовка: у випадку, коли після закінчення виставки будуть продаватись зайві вітрини, вибрати для Київського музею, який вже готовий і може бути відкритий, десяток чи два хороших вітрин зі скла та металу. Також Богдан Іванович пише, що надсилає поштою третій випуск «Старожитностей Придніпров'я», куди входять скіфсько-сарматські предмети із його збірки (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4293).

У листі від 23 жовтня (стиль не вказано) 1900 р. Богдан Іванович шкодує про те, що йому не вдасться побувати на міжнародній виставці

в Парижі, а також він просить повідомити, чи були сфотографовані та звідки він міг би виписати фотографії або фотогравюри предметів, указаних в його каталозі (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4302).

Телеграма від 15 листопада 1900 р. із Києва в Париж французькою мовою, в якій йдеться про відмову від покупки вітрин (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., справа В/4294). У тексті сказано: «*Дякую за Вашу доброту Давайте вирішимо не купувати вітрини*».

Лист від 19 листопада/1 грудня 1900 р. У ньому Богдан Іванович просить сповістити адреси Буланжер (Boulangier) та Морела (Morel), щоб він міг направити їм свої каталоги. Тут він також пише про пояснювальний текст до випуску Каталогу слов'янських предметів та предметів часів переселення народів, знайдених у Придніпров'ї, що його Б. І. Ханенко надсилає Федору Кіндратовичу на його цензуру. Крім того, в листі повідомляється без уточнення, що недавно в Києві було знайдено один із найбагатших скарбів: «*Цими днями було знайдено в Києві один з найбагатших скарбів*» (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4303).

Лист від 12 грудня (стиль не вказано) 1900 р. Богдан Іванович дякує Федорові Кіндратовичу за надіслані знімки предметів та виписки, запитує скільки це коштує і пише, що вивчатиме їх із великим інтересом (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4295). (рис. 3).

Лист від 21 грудня (стиль не вказано) 1900 р. Тут мова йде про вислані Ф. К. Вовку фотографії до випуску Каталогу з матеріалами часів переселення народів та один знімок знайденого нещодавно в Києві скарбу, про який Богдан Іванович уже сповіщав, а також про відправлений окремим рекомендованим листом текст передмови до каталогу (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4304). В листі фотографії відсутні.

Лист від 5 січня (стиль не вказано) 1901 р. У ньому йдеться про надіслані Федору Кіндратовичу два ящики з продуктами (ковбасою звичайною, ковбасою з часником, салом та ще згаданий якийсь продукт під назвою «шамая») і прохання послати когось на митницю для одержання цих посилок: «*Оскільки на митниці в Парижі будуть відкривати ящики, то потрібно, щоб Ви кого-небудь прислали бути присутнім при відкриванні та одержати посилку — кажу це з власного досвіду в Парижі, бо митниця доскіпується*». У цьому

ж листі було ще прохання сповістити, чи не знає Федір Кіндратович когось, хто бажав би бути вихователем в заможній російськомовній сім'ї, яка проживає за кордоном (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4296).

Лист від 31 грудня 1900 р./11 січня 1901 р. Крім слів подяки за лист, Б. І. Ханенко пише, що покажчики до його видання французькою мовою дуже бажані, оскільки це видання у нього просять і в Англії, і в Німеччині. Якщо Ф. К. Вовк візьметься за цю роботу, то Богдан Іванович буде радий заплатити (запитує про згоду та розмір оплати за кожний надрукований аркуш). Покажчики потрібні для II, III та IV випуску (кожного окремо). Далі мова йде про фото предметів і текст із доповненнями й виправленнями, зробленими Ф. К. Вовком (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4297).

Лист від 23 січня (стиль не вказано) 1901 р. Б. І. Ханенко пише про одержані нариси з виправленнями Ф. К. Вовка до IV випуску «Старожитностей Придніпров'я» і дуже дякує за правки та доповнення. Далі він повідомляє про те, що ніде не знайдено поховань готів та гунів, і запитує, чи не значить це, що покійників спалювали зовсім і тому не залишилось могильників (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4298).

Лист від 28 січня/10 лютого 1901 р. Богдан Іванович пише, що одержав листа від Федора Кіндратовича і дуже радий, що сало та ковбаса сподобались і надалі просить вважати себе його постачальником і звертатися без всяких церемоній. Далі він сповіщає про дзеркала з орнаментом у звіриному стилі сирійського й персидського виготовлення та про написи на них. Обіцяє надіслати фотокартки срібних чаш, які трапляються по Дніпру та по Дону, про їх орнамент та датування. Також дякує за участь у пошуках вихователя-гувернера для дванадцятирічного сина його близької родички Надії Володимирівни Терещенко. У кінці листа Богдан Іванович повідомляє, що примірники «Старожитностей Придніпров'я» надішле з великою вдячністю до Парижа найближчими днями (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4299).

Лист від 1/14 лютого 1901 р. Богдан Іванович повідомляє, що, отримавши коректуру з типографії, він надіслав перший відбиток Федорові Кіндратовичу, але потім, переглянувши коректуру, знайшов перестановки в тексті і просить вибачення за поспішність (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4300).

Лист від 15 липня (стиль не сказано) 1901 р. зі стації Мотовилівка. У листі йдеться про ще два примірники IV випуску каталогу, які Б. І. Ханенко надсилає Ф. К. Вовкові з тим, щоб один примірник він передав Габрієлю де Мортільє, а другий — кому сам вважає за потрібне. Крім того, в листі повідомляється про V випуск каталогу (епохи слов'ян і часів нашестя монголів) — про кольорові ілюстрації та бажання Б. І. Ханенка під час опису таблиць і текстів до російської мови приєднати переклад французькою: *«Я дійсно бажав би видати опис таблиць і текстів до них французькою (тобто до російського тексту приєднати переклад). Дуже радий і вдячний Вам за обіцянку допомогати в цій справі»*. У листі Богдан Іванович висловлює жаль, що в нього дуже мало вільного часу для написання текстів, і в Києві нікому доручити цю справу, а V випуск каталогу — найбільший за кількістю предметів та найцікавіший для Києва. Б. І. Ханенко також сповіщає, що починає друкувати таблиці і в міру їх публікації буде надсилати Федорові Кіндратовичу, а тексти відправить у рукописах (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4301).

Лист від 26 березня/8 квітня 1902 р. У цьому листі Богдан Іванович звертається з проханням прийняти та зберегти у себе кілька примірників каталогу, які він вислав до Парижа років два тому експедиторами для людей, які на той час вже залишили Париж. Б. І. Ханенко сповіщає, що доручить експедиторам доставити ці книги Федорові Кіндратовичу, а він вже може вчинити з ними на власний розсуд. Також у листі Богдан Іванович пише про те, що V випуск «Старожитностей Придніпров'я» готовий до друку, але він ще не отримав обіцяного тексту від В. Б. Антоновича, оскільки той хворий і перебуває в Криму, тому він надсилає текст Ф. К. Вовку для вирішення питання, чи варто робити переклад французькою мовою (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4305).

Лист від 14 червня 1902 р. (стиль не вказано). У цьому листі Богдан Іванович висловлює занепокоєння, чи встигне він видати свій каталог до Археологічного з'їзду, який відбудеться у Харкові в серпні, адже В. Б. Антонович, який обіцяв написати нарис до часів Великокнязівської епохи, повернувся з Криму хворий і ще нічого не написав. З фототипією також проблеми — не всі таблиці готові. Б. І. Ханенко планує закінчити опис предметів для випуску і отримати тексти від В. Б. Антоновича, *«інакше неможливо буде видати в цьому році, а якщо не тепер, то Бог*

Рис. 4. Конверт листа від Б. І. Ханенка до В. В. Хвойки під час його перебування на Далекому Сході
 Fig. 4. Envelope of a letter from B. I. Khanenko to V. V. Khvoika during his stay in the Far East

знає чи вдасться в майбутньому, з огляду на різні обставини». Б. І. Ханенко припускає, що переклад французькою доведеться видати окремо. Попередньо обіцяє надіслати видання російською і пропонує ще обговорити це. Восени Б. І. Ханенко хоче приїхати до Ф. К. Вовка в Париж, якщо матиме змогу трохи вивільнитись від справ (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4306).

В останньому листі від 23 вересня (стиль не вказано) 1902 р. Богдан Іванович скаржиться, що листи від 20 липня, надіслані Ф. К. Вовку та Антропологічному товариству, не дійшли до адресатів і що в цьому Товаристві листи пропадають десятками, і, як пояснюють, листи крадуть заради поштових марок. Б. І. Ханенко дякує Ф. К. Вовкові за відгук про IV випуск «Старожитностей Придніпров'я», а також просить відгукнутись на V випуск, який був направлений і Федору Кіндратовичу, і Антропологічному товариству. Богдан Іванович повідомляє, що В. В. Хвойка в цьому сезоні «зробив досить щасливу розкопку» — в Полтавській губернії

відкрив могильник X–XII ст. із невідомими до цього часу жіночими прикрасами, а саме скро-невими кільцями, обручами тощо (Особовий... Ф. К. Вовка б. р., спр. В/4307).

Листування із В. В. Хвойкою

Найбільше кореспонденції зберігається в особовому фонді Вікентія В'ячеславовича Хвойки: 51 послання від самого Богдана Івановича Ханенка, два листи від його секретаря і один лист від його бухгалтера. Серед листування є також кілька листів Богдана Івановича або зовсім без дати, або вказано тільки число та місяць. У нумерації листів є пропуски, причина — під цими номерами записані листи дружини Богдана Івановича Варвари Миколівни, яка також писала до В. В. Хвойки.

Найбільш ранній лист Богдана Івановича до В. В. Хвойки датований 12 червня 1900 р. У ньому він повідомляє, що одержав лист від Анастасії Зноско-Боровської, яка їде

на три тижні в помістя і дозволяє Вікентію В'ячеславовичу в присутності її компаньйонки зробити опис, запакувати й перевезти її колекцію до Києва для виставки в музеї. Богдан Іванович пише, що опис колекції має підписати також і компаньйонка власниці пані Шилінська. Ящики з колекцією Б. І. Ханенко просить залишити в музеї не розпакованими до його приїзду. Також він пропонує В. В. Хвойці при нагоді відправити колекцію А. Зноско-Боровської до Києва з надійною людиною, а самому заїхати до Райгорода, де Богдан Іванович перебуватиме не менше 10 днів, тобто до 23 червня. Лист написаний у Києві. У фонді В. В. Хвойки зберігається також і лист від Анастасії Зноско-Боровської від 10 червня 1900 р., який Богдан Іванович переслав йому разом зі своїм листом (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 539, 627а).

Короткий лист, датований 24 травня 1904 р. від секретаря Б. І. Ханенка до В. В. Хвойки, в якому написано, що «Богдан Іванович просить Вам повідомити, що не встигне побачити Вас в Києві і запросить Вас до себе в помістя цими днями, при чому про день приїзду напише вам у запрошенні» (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 696).

Наступні три листівки, один лист та одна записка Б. І. Ханенка до В. В. Хвойки датовані 1905 р. Усі вони написані в Харбіні, де Богдан Іванович перебував у складі Управління Червоного Хреста з евакуації хворих та поранених на Далекому Сході. Про свої справи він нічого не пише, тільки в записці від 29 вересня висловлює сподівання на швидке повернення до Києва. У листівках — вітання з Великоднем, згадка про розкопки у Витачеві, запитання, чи було що цікавого знайдено в Києві та як справи в музеї. У листі прохання написати про роботу XIII Археологічного з'їзду в Катеринославі, про те, що знахідки, знайдені під час розкопок у Києві, мають залишатись в Києві, та про майбутні розкопки. Період, який охоплюють ці листи (рис. 4, 5): 6 квітня — 29 вересня 1905 р. (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 541–543, 548, 552).

За 1906 р. у фонді В. В. Хвойки зберігається п'ять листів та дві листівки. Цього року Богдан Іванович багато мандрував світом. У першому листі, датованому 2 червня з Києва, ідеться про те, що за відсутності Богдана Івановича його буде замінювати Ю. А. Кулаковський на посаді голови Комітету музею, є згадка про розкопки Витачева

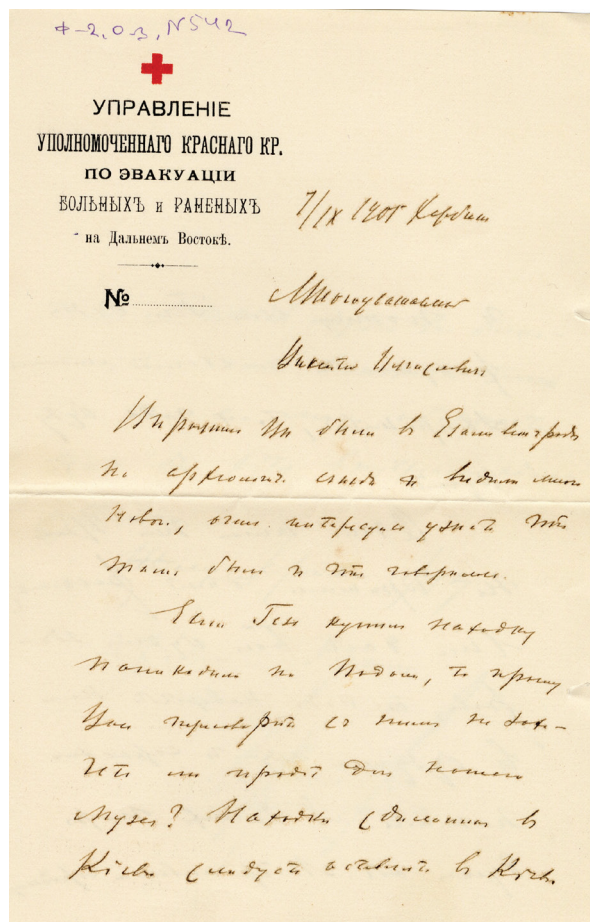

Рис. 5. Лист Б. І. Ханенка до В. В. Хвойки під час перебування Б. І. Ханенка на Далекому Сході

Fig. 5. Letter from B. I. Khanenko to V. V. Khvoika during his stay in the Far East

та інших пам'яток поблизу Києва, а також — про приїзд до Києва графа О. О. Бобринського. 16 червня Богдан Іванович був уже в Санкт-Петербурзі. Звідти він повідомляє, що надсилає прохання до Міської думи видати субсидію для Київського музею на 1906 р. Також тут є згадка про розкопки М. Ф. Біляшівського та його хворобу. У листі від 2 серпня 1906 р. він надсилає дві фотографії («кам'яної баби» та оброблених кісток) разом із листом учителя Є. Яковлева, просить дати учителю відповідь та сповіщає, що він хоче купити «кам'яну бабу» для музею (фотографії зберігаються в архіві разом із листом Богдана Івановича). З Петербурга Б. І. Ханенко, очевидно, поїхав до Венеції разом із дружиною Варварою Миколівною, звідки є листівка та спільний лист, датовані кінцем серпня. Лист містить співчуття Вікентію В'ячеславовичу з приводу його хвороби та деякі поради. У листівці Богдан Іванович просить В. В. Хвойку надіслати звістку про себе.

Рис. 6. Листівка Б. І. Ханенка до В. В. Хвойки з Парижа від 6 жовтня 1906 р., яка прийшла в Київ 26 вересня (враховуючи відставання календаря)

Fig. 6. B. I. Khanenko's postcard to V. V. Khvoika from Paris, dated 6 October, 1906, which arrived in Kyiv on September 26 taking into account to the calendar discrepancy

У жовтні Б. І. Ханенко уже в Парижі, звідки він 6 жовтня відправив листівку, яка прийшла в Київ 26 вересня, враховуючи відставання календаря в російській імперії (рис. 6). До кінця 1906 р. він повернувся до Києва. У листі від 16 грудня Б. І. Ханенко пише про необхідність зустрічі для класифікації деяких речей, які він готує до видання (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 545, 547, 549–551, 553, 554).

За 1907 р. у фонді В. В. Хвойки зберігається два листи та дві листівки надіслані зі Швейцарії. Короткий лист від 10 січня стосується видавничої справи, а в листі від 28 вересня, уже повернувшись до Києва, Б. І. Ханенко простить Вікентія В'ячеславовича зайти до нього. Одна листівка — поздоровлення з Новим 1907 р., друга — від 3 вересня, також вітальна (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 555–558).

За 1908 р. зберігається п'ять листів та дві листівки до В. В. Хвойки. Усі листи та одна листівка — із Санкт-Петербурга, у них прохання переслати до Археологічної комісії речі з розкопок біля Десятинної церкви, звістка про одержання цих речей і про те, що І. А. Лінниченко забрав описи речей, без яких останні не можна представити в Археологічну комісію (два листи

за лютий). У листі від 27 квітня 1908 р. мова йде про те, що, згідно з планом дослідження садиби Десятинної церквита Михайлівського монастиря на наступні 10 років, буде командировано Б. В. Фармаковського з архітектором і бюджетом дві тисячі рублів на рік. В інших двох листах, за жовтень, є прохання оглянути кістки, знайдені графом О. О. Бобринським у саркофазі в Десятинній церкві та сповістити, де їх будуть зберігати, а також інформація про придбання Ермітажем матеріалів розкопок 1907 р. і прохання надіслати матеріали з розкопок 1908 р. Також повідомляється про можливість зробити особисту виставку знахідок В. В. Хвойки з розкопок 1907–1908 рр., для чого потрібно зробити опис речей з пояснювальними текстами. Листівка від 11 серпня з Гааги, в ній Богдан Іванович турбується про київський Музей, запитує, як влаштовані рами нижнього поверху, де було розміщено речі, цікавиться, де знаходиться М. Ф. Біляшівський (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 559–565).

За 1909 р. у фонді В. В. Хвойки зберігаються чотири листи та дві листівки від Б. І. Ханенка, сюди ж віднесено ще один лист, без дати, але там мова йде також про розкопки в Білогородці.

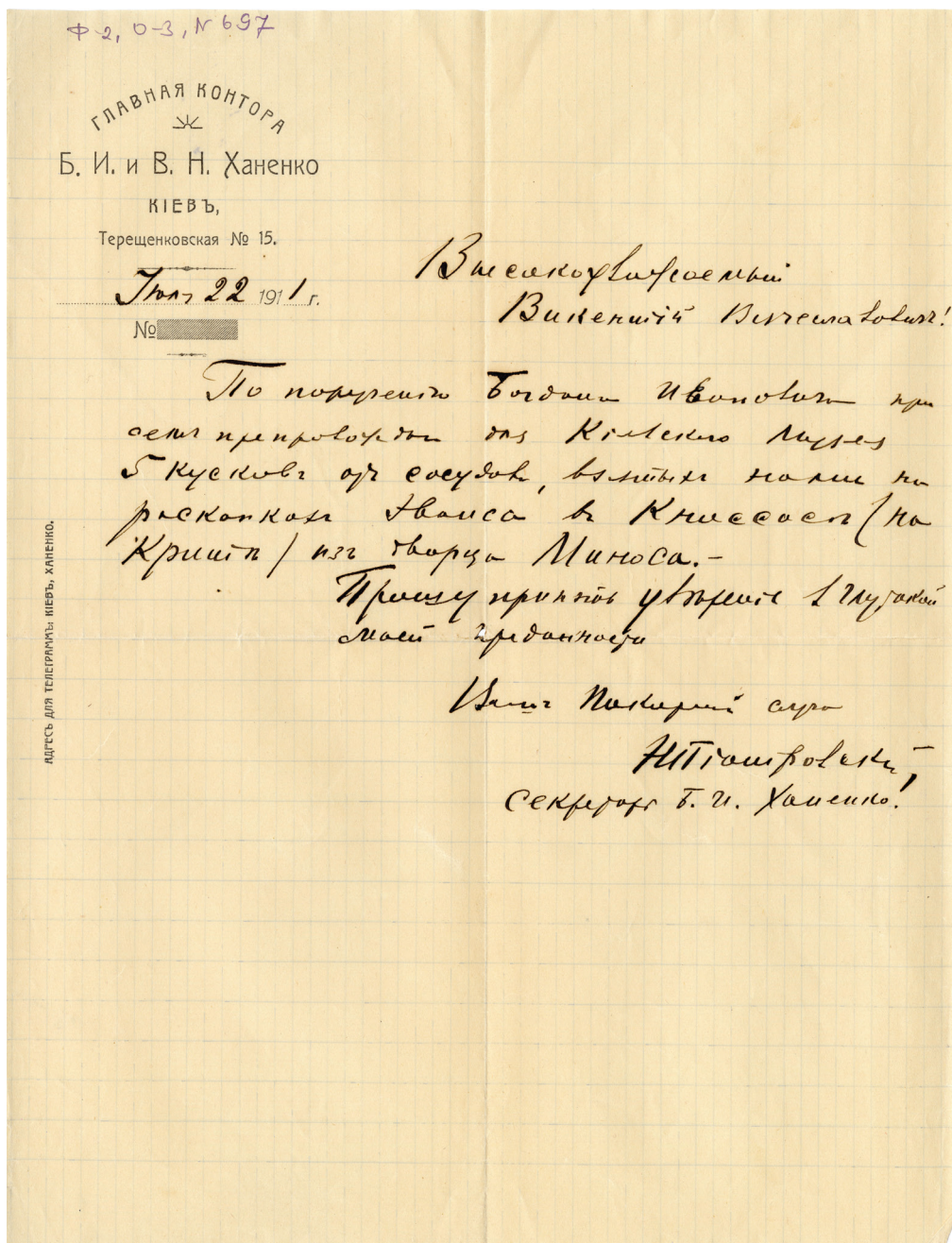

Рис. 7. Лист до В. В. Хвойки від секретаря Богдана Івановича Ханенка від 22 липня 1911 р.

Fig. 7. Letter to V. V. Khvoika from Bohdan Khanenko's secretary dated 22 July, 1911

У першому листі, із Санкт-Петербурга від 30 березня, сповіщається, що Археологічна комісія категорично відмовляється прийняти речі з розкопок у садибі Петровського та міститься прохання купувати речі Великокнязівського часу, особливо із золота, срібла та з емаллю. Із шести недатованих листів один, очевидно написаний влітку 1909 р., коли В. В. Хвойка проводив розкопки в Білогіродці. У листі Богдан Іванович із жалем повідомляє: «Шкодує, що не зможу ще раз відвідати Вас. Ви відкрили багато цікавого, але нічого з

цього не вийде, якщо Ви негайно не розберете склепіння і не покопаєте під церквою, де треба знайти поховання та їх речі. Усе відкрите і знайдене потрібно забрати з собою, навіть кахлі та цеглу, бо все це за зиму пропаде, нема кому охороняти і берегти, все розберуть».

Наступний лист, із датою на розписці 23 вересня, крім згадки про розкопки в Білогіродці, тут є прохання одержати в конторі Б. І. Ханенка гроші: «Ви можете зайти або надіслати когось довіреного отримати із моєї контори гроші, залишені за речі, про це я дав розпорядження

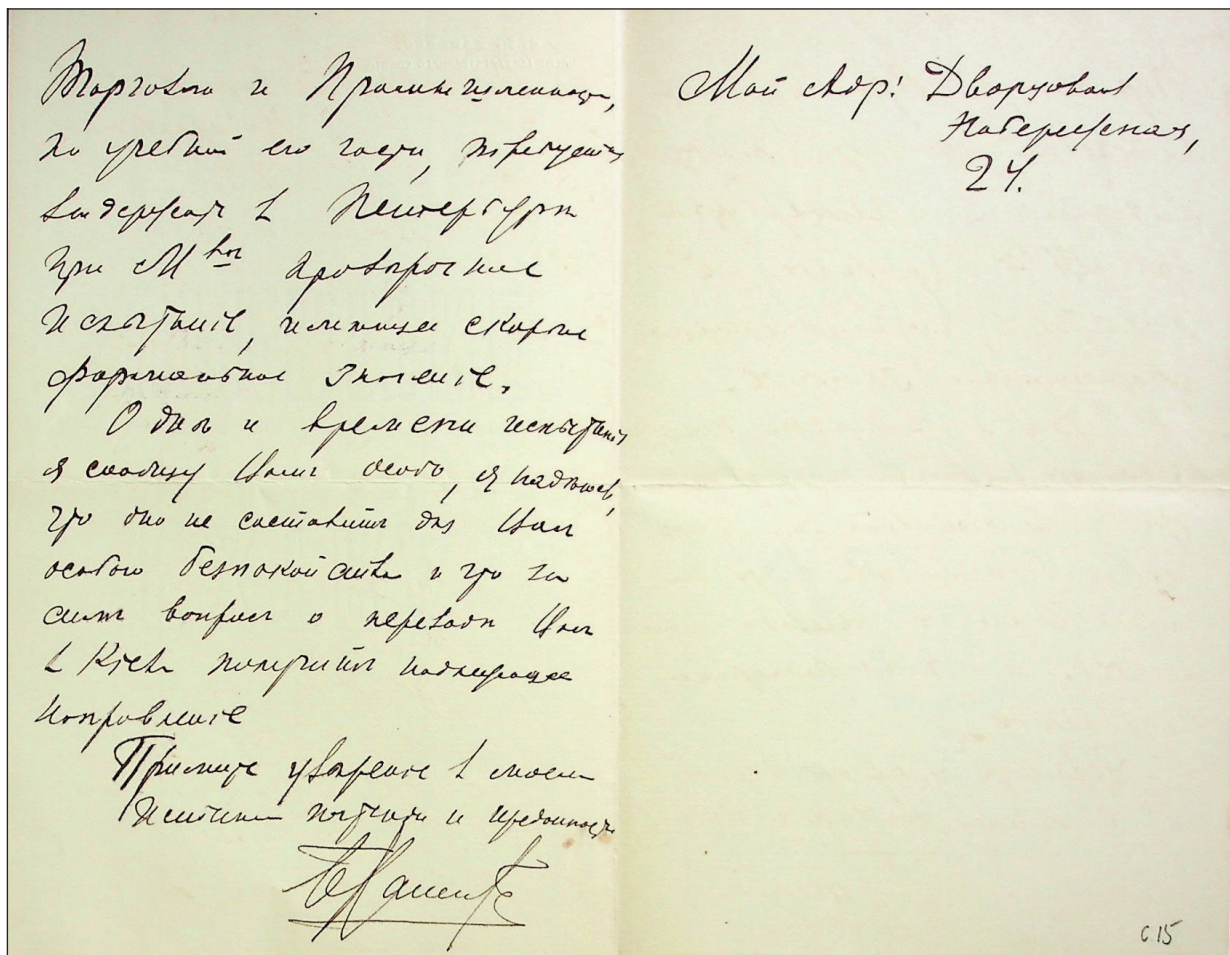

Рис. 8. Лист Б. І. Ханенка до Д. М. Щербаківського від 3 січня 1910 р. з підписом та його адресою в Петербурзі
 Fig. 8. Letter from B. I. Khanenko to D. M. Shecherbakivskiyi, dated 3 January, 1910 with the sender's signature and address in St. Petersburg

по конторі», на цьому листі є розписка з невідомим підписом про одержання 100 руб. Крім того, в листі Б. І. Ханенко висловлюється жаль, що в Білогіродці не знайдено склепів під розкопаною церквою, де могли бути цінні предмети старовини.

У листівці від 28 жовтня 1909 р. Богдан Іванович сповіщає, що тепер буде новий закон, у створенні якого він брав участь, про охорону старовини: «Замість Археологічної комісії буде Комітет з охорони старожитностей по всій Росії, і його представники будуть в усіх губерніях (в Києві або наше Товариство, або Нестора Літописця), від яких тільки будуть залежати всі розкопки як на казенних, так і на приватних землях. Повідомлю Проект через Біляшівського. Товариство буде охороняти всі відкриті розкопками та історичні місцевості».

У листі від 6 грудня мова йде про виставку в Музеї предметів із розкопок в садибі Петровського (при Десятинній церкві) і про

замовлення вітрини для знайденого там хреста. Богдан Іванович просить предмети поки не виставляти і вітрину не замовляти, він планує для виставок придбувати до музею приміщення для виставок. Також у листі мова йде про те, що при складанні описів колекцій, крім тих, що були власністю Музею, і тих, що надійшли в музей як пожертва від Б. І. Ханенка, строго відділяти ті предмети, які не були пожертвовані музею, а тільки перебували там на виставці.

Натомість у листі від 25 грудня, крім вітання з Різдом та Новим роком, Богдан Іванович повідомляє, що, розглянувши фотографії, хоче купити саркофаги для музею. Плануючи бути в Києві 9 лютого, Б. І. Ханенко хоче в цей час влаштувати загальні збори Товариства старожитностей і мистецтв для доповіді про музей, а ще просить купити у Ф. Ф. Кундеревича золотий хрест (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 566–571, 864).

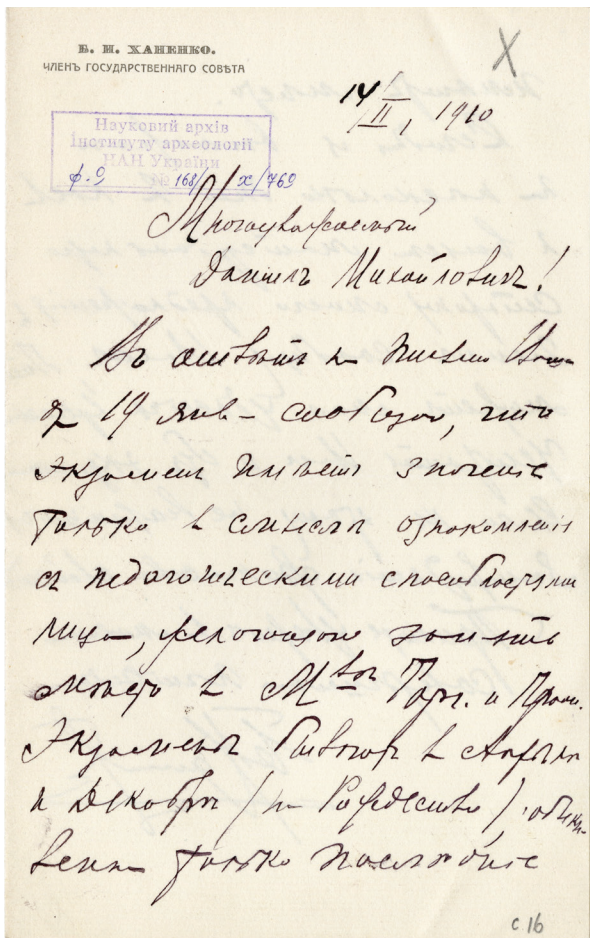

Рис. 9. Лист Б. І. Ханенка до Д. М. Щербаківського від 14 лютого 1910 р.

Fig. 9. B. I. Khanenko's letter to D. M. Shcherbakivskyi dated 14 February, 1910

За 1910 р. — одна телеграма, одна листівка та чотири листи. Географія міст, звідки писав Б. І. Ханенко, широка: Москва, Санкт-Петербург, Париж, Софія. 24 лютого 1910 р. Богдан Іванович надіслав з Москви в Київ телеграму, в якій йшлося про купівлю якоїсь речі, щодо придбання якої В. В. Хвойка сумнівався. Богдан Іванович просить не прогавити цю річ: «Не пропустіть предмет якщо боїтесь переплатити, то телеграфуйте останню ціну чи сильно зіпсовано чого не вистачає».

У листі від 15 березня із Санкт-Петербурга Б. І. Ханенко дуже дякує Вікентію В'ячеславовичу за покупку пластинки із слонової кістки V ст. дуже цікавої для Богдана Івановича, при чому він шкодує, що втрачено фрагменти від неї, але і без них річ дуже цікава. Тут же є згадка про те, що з весною на пароплавах будуть прибувати селяни, які могли знайти в землі стародавні речі, тому потрібно дивитись, чи не трапиться що-небудь.

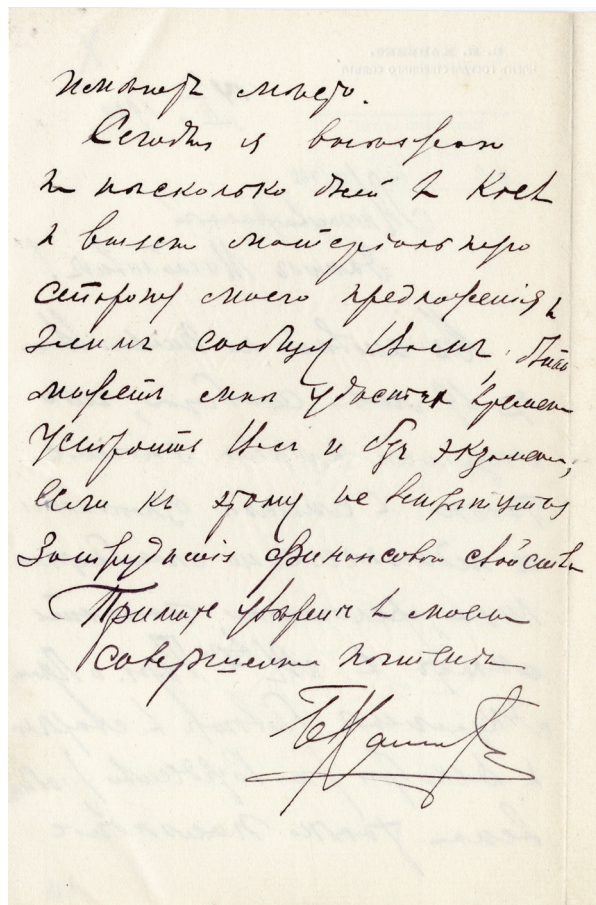

Рис. 10. Зворотна сторона листа Б. І. Ханенка від 14 лютого 1910 р. з повідомленням, що він їде на кілька днів до Києва

Fig. 10. The reverse side of B. I. Khanenko's letter dated 14 February, 1910, informing that he is going to Kyiv for a few days

Крім того, він додає, що в Києві будівельники почнуть копати фундаменти та канали, тому потрібно стежити, що знаходять робітники і він просить Вікентія В'ячеславовича дати Якову кілька рублів з рахунку Б. І. Ханенка для спостереження. Також в листі Богдан Іванович цікавиться справами Музею.

Лист від 13 травня, без вказаного року, написаний із Санкт-Петербурга, де Богдан Іванович в приписці повідомляє: «Продовжую хворіти і поки з дому ще не виходжу, але при першій можливості буду в Арх[еологічній] комісії». У листі мова йде про лист, одержаний ним від А. Є. Святенка з м. Стеблів Київської губернії з прикладеним зображенням підвісної печаті великокнязівської епохи, запропонованої купити. Богдан Іванович просить В. В. Хвойку купити для нього цю печатку за умови, що вона справжня. Тут же зберігається і лист А. Є. Святенка від 10 травня 1910 р., очевидно, пересланий Богданом Івановичем В. В. Хвойці

разом зі своїм листом. У листі автор повідомляє, що підвісна печать знайдена ним навесні 1909 р. біля урочища «городок» на річці Росі біля м. Стеблів Канівського повіту Київської губернії, на окремому аркуші є малюнок печаті олівцем.

У листівці від 10 серпня з Болгарії Б. І. Ханенко просить Вікентія В'ячеславовича дати вісточку про себе. У листі від 17 грудня з Петербурга, він пише, що одержав листа від В. В. Хвойки з пропозицією купити речі із розкопок в Білогородці і запитує, які речі і скільки їх в запропонованій збірці та повідомляє, що збирається приїхати до Києва до Нового року, побачитись і поговорити (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 532, 572, 573, 576, 577, 584).

За 1911 р. — три листи від Б. І. Ханенка та два листи від його персоналу — один від секретаря, другий від бухгалтера. В листах Богдана Івановича (датовані 8 січня та 10 лютого) є згадка про розкопки в Білогородці та про майбутню подорож В. В. Хвойки до Константинополя, а також про придбання для музею колекції речей з розкопок у Білогородці. Лист від 17 квітня написаний Богданом Івановичем в Римі, в листі він дякує В. В. Хвойці за його лист, вітає його зі святами, крім того, в листі йде мова про моделі Музею, яких вирішено зробити дві замість однієї. Богдан Іванович повідомляє, що днів через десять уже буде в Петербурзі.

У листі від секретаря Ханенків (від 22 липня) повідомляється, що, за дорученням Богдана Івановича, для Київського музею передається п'ять фрагментів кераміки з палацу Міноса, які археолог А. Еванс розкопав на острові Крит (рис. 7). В іншому листі, від бухгалтера, (датований 16 вересня 1911 р.) мова йде про виплату грошей Рипоті за виготовлення моделі для Музею, яку йому робити не доручали: *«Милостивий пане Вікентію В'ячеславовиу. Ми отримали від Вашого знайомого Рипоті рахунок за моделі Музею на 538 руб., за яким він просить заплатити 391 руб. 75 коп. З огляду на це вважаємо за потрібне звернутися до Вас зі з'ясуванням справи. Ні Богдан Іванович, ні Варвара Миколівна ніяких замовлень Рипоті не давали. Моделі Музею були замовлені тільки п. Мазаракі, по замовленню були виплачені нами гроші, але ніякої моделі не було одержано, внаслідок чого справу цю вважаємо закінченою. Що стосується поденної праці*

п. Рипоті з виготовлення моделей, то ми з ним не домовлялись і рахунків з ним не маємо. З повагою Бухгалтер (підпис)» (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 579–581, 697, 698).

За 1912 р. у фонді В. В. Хвойки зберігається чотири листи та дві листівки. У листі від 25 січня Богдан Іванович повідомляє, що одержав фотографію з колекцією Столярова і всю цю кераміку часів Саманідів IX та X ст., а також готів він купить для Київського Музею і просить переговорити зі Столяровим і дізнатися його ціну. В офіційному листі, датованому 29 травня 1912 р., Б. І. Ханенко як Голова комітету музею та член Державної ради просить В. В. Хвойку приступити до археологічного дослідження місцевості в районі Дарницького лісу Остерського повіту, відповідно до Відкритого листа від Імператорської археологічної комісії на розкопки в Остерському повіті Чернігівської губернії, а за необхідності провести там і розкопки: *«Одержавши відкритий лист від Імператорської Археологічної Комісії від 22 травня за № 1182 на проведення археологічних розкопок на землях казенних, громадських та інших в межах Остерського повіту Чернігівської губ., дуже прошу Вас приступити до археологічного дослідження місцевості в районі Дарницького лісу Остерського повіту, а потім, при потребі, і до проведення археологічних розкопок в означеній місцевості»*. Підпис Б. І. Ханенка стоїть після слів: *«Голова комітету музею, член Державної ради»*. Згаданий в листі Дарницький ліс не має ніякого стосунку до київської Дарниці. У листівці від 6 червня Богдан Іванович запитує, що Вікентій В'ячеславович робить, і висловлює припущення, що в Дарниці мають бути пам'ятки кам'яного віку і сліди т. зв. Мікенської культури, тому це потрібно перевірити, і він чекає на звістки від В. В. Хвойки.

В листі від 10 червня він сповіщає, що Карпо Васильович написав, що в дюнах і в лісі біля Нової Дарниці В. В. Хвойка нічого не знайшов і буде копати біля Вишеньок. Далі Богдан Іванович пише: *«Я нічого не маю проти, якщо Ви вважатимете за потрібне копати біля Вишеньок, але до мого приїзду до Києва я просив би Вас, навіть копаючи близько і у напрямку Вишеньок, не переносити Вашу квартиру із № 77 в Новій Дарниці в інше місце. Приїхавши, я буду трохи в Дарниці, огляну з*

Вами місцевість, і тоді вирішимо, як нам далі вчинити. До тих пір прошу почекати. Я приїду через тиждень...».

У короткому листі від 12 червня йдеться про знахідку скарбу золотих та срібних речей з емаллю часів Сасанідів та готів в Полтавській губернії, про що Богдан Іванович тільки що одержав повідомлення. Цей лист написано на бланку Маріїнського палацу. У листівці від 14 липня Б. І. Ханенко повідомляє, що його запитують з Парижа, чи були стремена й сокири у скіфів та сарматів, які дані є з цього питання, а також чи були вони у готів, печенігів та інших народів, що там проживали (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 540, 583, 585–588).

За 1913 р. — один датований лист, від 23 грудня, в якому йдеться про видання третього випуску хрестів та образків: *«Мені потрібні відомості та знімки тих хрестів і образків, які ще не видані і перебувають у Вас у музеї»* (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 589).

Із шести листів без дати є один, що датований за змістом, розглянутий разом з листами за 1909 р. Інші розглядаються, як листи без встановленої дати.

Так, один із листів містить прохання про передачу для видання зразків найбільш характерних речей із розкопок — слов'янських, скіфських та невизначеного типу. Ще в одному з листів йдеться про те, що для заповнення таблиць із предметами епохи переселення народів. Богданові Івановичу не вистачає від чотирьох до шести невеликих предметів, та міститься прохання до В. В. Хвойки підібрати що-небудь із фібул, сережок або упряжі та надіслати. Очевидно, ці два недатовані листи були написані в той час, коли Богдан Іванович працював на виданням «Старожитностей Придніпров'я». Судячи з листів, Б. І. Ханенкові не раз пропонували щось купити для його колекції, і він вибирав те, що становило для нього інтерес, відмовляючись від всього іншого. В інших листах мова йде, зокрема, про приїзд великого князя, про купівлю двох ікон у В. Є. Гезе та придбання старовинних речей. Крім того, у фонді В. В. Хвойки зберігається одна візитівка Б. І. Ханенка, без дати і без повідомлень, просто вказано: *«Богдан Іванович Ханенко. Член Державної ради. Двірцева набережна 24»*, без розділових знаків (Особовий... В. В. Хвойки б. р., спр. 523, 524, 526, 532, 534, 582, 589а).

Листування із Д. М. Щербаківським

Найменше листів від Б. І. Ханенка зберігається в особовому фонді Д. М. Щербаківського. Це три листи, написані у той час, коли Богдан Іванович докладав зусиль для повернення Данила Михайловича до Києва на роботу в музеї. Б. І. Ханенко писав ці листи, перебуваючи в Санкт-Петербурзі. Перший лист датований 18 листопада 1909 р., у ньому йдеться про те, що було б дуже бажано, коли б Д. М. Щербаківський вибрав своїм місцем проживання Київ, і якщо це питання залежить від керівництва й зарплати, то він просив би дозволу поговорити на цю тему: чи згоден Данило Михайлович перейти на службу в Міністерство Торгівлі та Промисловості у навчальний відділ і яка оплата його б задовольнила (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 168/Х-767).

У наступному листі, від 3 січня 1910 р. (рис. 8). йдеться про те, що для переходу на службу до навчальної частини Міністерства торгівлі та промисловості потрібно в Санкт-Петербурзі при міністерстві скласти іспити, які мають радше формальний характер. Б. І. Ханенко висловив упевненість, що ці іспити не завдадуть Д. М. Щербаківському особливих клопотів і питання з переведенням його до Києва вирішиться позитивно (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 168/Х-768).

Останній лист від Б. І. Ханенка написаний 14 лютого 1910 р. (рис. 9, 10). У ньому Богдан Іванович сповіщає, що іспит має на меті ознайомлення з педагогічним хистом осіб, які бажають зайняти місце в Міністерстві торгівлі та промисловості, і відбуватиметься у квітні та грудні, а також повідомляє Данила Михайловича, що їде на кілька днів до Києва з'ясувати матеріальний бік своєї пропозиції (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 168/Х-769).

Тут можна згадати два фрагменти з листів директора музею М. Ф. Біляшівського до Д. М. Щербаківського (ці листи Микола Федотович писав українською мовою); у листі від 20 листопада 1909 р. він пише: *«У Петербурзі багато дечого і декого бачив, набравсь вражень на кілька місяців. Бачився часто з панею Ханенко — дуже вона побивається, щоб Вас перетягти в Київ — кілька разів казала мені про се. Як Ви думаєте? Як би добре було, якби Ви сюди переїхали <...>».*

Та поволі — і в Музей Вас. Візьміться за сю справу. Ханенки підтримають Вас...» (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 168/Б-217).

А навесні 1910 р., у листі від 27 квітня, М. Ф. Біляшівський пише:

«Дорогий Данило Михайлович,

Учора балакав з Ханенко, просить, що-б Ви зараз подавали Прошеніє про перевід Вас у Київ. Він буде клопотати у Зілова, а то і у Шварца.

Ради Бога, не пропускайте [мо]мента — те-пер саме час, бо я вже Чернявському об'явив, що він не остається, і що Ви будете з іюля. Робіть же діло! Ваш М. Біляш[івський]» (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 168/Б-218).

До цього можна додати, що в ті часи просто так покинути роботу викладача в одному місці і самовільно перейти на інше було неможливо, потрібно було подавати «прошеніє». На прохання Д. М. Щербаківського, розпорядженням попечителя Київського навчального округу за № 27357 від 5 липня 1910 р. Данило Михайлович був переведений до Київської приватної жіночої гімназії пані М. В. Клуссінш на посаду учителя історії та географії з дозволом одночасно викладати географію у 7-ій Київській чоловічій гімназії (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 231/4, арк. 2, 3).

Крім цього, М. Ф. Біляшівський запросив його в музей на посаду завідувача відділами історико-побутовим та народного мистецтва, де Д. М. Щербаківський і працював до кінця

Центральний... (б. р.) Центральний державний історичний архів України, м. Київ. До 175-річчя із дня народження Богдана Івановича Ханенка [online], Режим доступу: https://cdiak.archives.gov.ua/v_do_175_narodzhennia_Bohdana_Khanenka.php [Дата звернення 7 грудня 2024].

Особовий... Ф. К. Вовка. б. р. *Особовий фонд Ф. К. Вовка*. Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 1, спр. В/4288 — В/4307.

Особовий... В. В. Хвойки. б. р. *Особовий фонд В. В. Хвойки*. Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 2, спр. 523; 524; 526; 532; 534; 536–574; 576–581; 589а; 696; 697; 698; 864.

Особовий... Д. М. Щербаківського. б. р. *Особовий фонд Д. М. Щербаківського*. Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 9, спр. 168/Х-767–168/Х-769; 168/Б-217; 168/Б-218; № 230/1, арк. 1; № 231/4, арк. 2, 3.

Halyna O. Stanytsina

Leading Archivist, the Institute of Archaeology, the National Academy of Sciences of Ukraine, the Scientific Archives Department, ORCID: 0000-0002-1700-7220, galina.stanitsin@gmail.com

LETTERS OF BOHDAN KHANENKO FROM THE SCIENTIFIC ARCHIVE
OF THE INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

The Scientific Archives of the Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine holds, among a large number of different archival materials, personal collections of archaeologists. In addition to other documents, many of these collections also contain correspondence which the scholars received from colleagues, friends, acquaintances and relatives.

життя (Особовий... Д. М. Щербаківського б. р., спр. 230/1, арк. 1) з перервою під час Першої світової війни.

Висновки

Листи Богдана Івановича Ханенка відображають насичене подіями життя людини, яка протягом десятиліть збирала, колекціонувала, зберігала та вводила до наукового обігу шляхом публікації предмети старовини та мистецтва. Також Богдан Іванович дуже допомагав київському музею, купуючи для нього експонати та дбаючи про фінансову допомогу. Він турбувався про склад співробітників музею, докладаючи зусиль, щоб такий досвідчений спеціаліст, як Д. М. Щербаківський, там працював. Також із листів відомо, що Б. І. Ханенко бував на розкопках В. В. Хвойки, цікавився, давав поради. Дякуючи зусиллям Богдана Івановича та Варвари Миколівни, існує музей, в який увійшли зібрані ними колекції і який по праву носить їхнє ім'я.

Подяка

Автор висловлює подяку Ользі Кромбет за переклад телеграм із французької мови на українську.

Дата надходження: 24.11.2024

Дата прийняття до друку: 14.02.2025

Дата публікації: 28.06.2026

Попельницька, О. 2023. Листи Б. І. Ханенка до К. В. Болсуновського (за матеріалами архіву Національного музею історії України). В: Чиркова, І. (ред.). *Матеріали XVII–XVIII наукових семінарів «Роль визначних особистостей — митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці XIX — на початку XX ст.»*, приурочених до дня народження Михайла Петровича Старицького. Київ, с. 20–45.

Шовкопляс, Г. 1999. Про діяльність Б. І. Ханенка у заснуванні та історії Київського художньо-промислового і наукового музею. В: Ковганюк, Н. Г. (ред.) *До 150-річчя з дня народження Богдана Івановича Ханенка, мецената, колекціонера, фундатора музею: матеріали науково-практичної конференції*. Київський музей західного та східного мистецтва. Київ: Кий, с. 51–58.

Ханенко, Б. І. 2008. *Спогади колекціонера*. Київ: Дзеркало світу.

The personal collections of Fedir Vovk (anthropologist, archaeologist, ethnographer, museologist), Vikentii Khvoika (discoverer and founder of Ukrainian archaeology, who identified several archaeological cultures and monuments) and Danylo Shcherbakivskiy (archaeologist, teacher, museum historian, art historian, artist, ethnographer, ethnologist) include a total of 76 letters, postcards and telegrams from Bohdan Khanenko (Ukrainian industrialist, philanthropist, art historian, collector, one of the founders of the Kyiv Art, Industry and Science Museum). These letters have never been published before and are unknown to a wide range of scholars.

The personal collection of F. K. Vovk contains 18 letters and two telegrams from Bohdan Khanenko, dated between April 14, 1899 and September 23, 1902, which is the earliest correspondence stored in the Scientific Archives. All correspondence was sent from Kyiv, with the exception of one telegram from Paris and one letter from Motovylyvka (a station not far from Kyiv). Most of B. I. Khanenko's letters to F. K. Vovk concern the publication of his collection *Antiquities of Prydniprovya*.

The largest number of letters is preserved in the personal collection of Vikentii Viacheslavovych Khvoika: a total of 51 letters with postcards and telegrams from Bohdan Ivanovych Khanenko, two letters, some of which are undated, from his secretary for 1904 and 1911, and one from his accountant. In 1905, while serving in the Red Cross Department for the evacuation of the sick and wounded in the Far East, Khanenko sent three postcards, one letter, and one short note in which he wrote that he hoped to return home soon. The majority of the correspondence concerns the Kyiv Museum, in particular the acquisition of collections and excavations, and there are also letters concerning the publication of the third volume of crosses and icons.

The smallest number of letters from B. I. Khanenko is preserved in the personal collection of D. M. Shcherbakivskiy, and consists of only three letters written by B. I. Khanenko at the time when he tried to persuade D. M. Shcherbakivskiy to return to Kyiv to work in the Museum, offering him a position at the Ministry of Trade and Industry in the educational department as a teacher, while also time proposing work in the Kyiv Museum. These letters were written in Saint-Petersburg and are dated from November 1909 to February 1910.

Key words: letters, postcards, telegrams, personal collections, B. I. Khanenko, F. K. Vovk, V. V. Khvoika, D. M. Shcherbakivskiy, photographs of artefacts.

References

- Tsentrallyni... (w. y.) Tsentrallyni derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. *Do 175-richchia iz dnia narodzhennia Bohdana Ivanovycha Khanenka* [online]. Available at: https://cdiak.archives.gov.ua/v_do_175_narodzhennia_Bohdana_Khanenka.php [Accessed 7 December 2024].
- Osobovyi ... F. K. Vovka. w. y. *Osobovyi fond F. K. Vovka*. Scientific Archive of the Institute of Archaeology, the NAS of Ukraine, f. 1, nos. B/4288 — B/4307.
- Osobovyi ... V. V. Khvoiky. w. y. *Osobovyi fond V. V. Khvoiky*. Scientific Archive of the Institute of Archaeology, the NAS of Ukraine, f. 2, nos. 523; 524; 526; 532; 534; 536–574; 576–581; 589a; 696; 697; 698; 864.
- Osobovyi ... D. M. Shcherbakivskoho. w. y. *Osobovyi fond D. M. Shcherbakivskoho*. Scientific Archive of the Institute of Archaeology, the NAS of Ukraine, f. 9, nos. 168/X-767–168/X-769; 168/B-217; 168/B-218; no. 230/1, p. 1; no. 231/4, p. 2, 3.
- Popelnytska, O. 2023. Lysty B. I. Khanenka do K. V. Bolsunovskoho (za materialamy arkhivu Natsionalnogo muzeiu istorii Ukrainy). In: Chyrkova, I. (ed.). *Materialy XVII–XVIII naukovykh seminariv "Rol vyznachnykh osobystosti — myttsiv, diiachiv nauky ta kultury u protsesi formuvannia natsionalnoi samosvidomosti naprykintsi XIX — na pochatku XX st."*, *pryrochennykh do dnia narodzhennia M. P. Starytskoho*. Kyiv, p. 20–45.
- Shovkopliias, H. 1999. Pro diialnist B. I. Khanenka u zasnuvanni ta istorii Kyivskoho khudozhno-promyslovoho i naukovo muzeiu. *Materialy nauково-praktychnoi konferentsii z nahody 150-richchia vid dnia narodzhennia B. I. Khanenka, met-senata, koleksionera, fundatora muzeiu*. Kyiv: Kyi, p. 51–58.
- Khanenko, B. I. 2008. *Spohady koleksionera*. Kyiv: Dzerkalo svitu.